

Till Stockholms Rådhusrätt.

Enligt mig tillhandakommen stämning av ^{d.} 10 nov. 1908 är jag åtalad för brott mot 7 kap. 1 § Strafflagen, varvid åberopas en till Överståthållareämbetet ^{d.} 4 nov. d.å. ingiven rapport; att döma av ett utdrag av denna rapport, som i avskrift blivit mig på enskild väg meddelat, gäller åtalet vissa delar av mitt föredrag å Folkets hus i Stockholm d. 2 nov. d.å. med titeln: "Tronen, Altaret, Svärdet och Penningpåsen."

Den åberopade strafflagsparagrafen lyder: Var som genom att häda Gud eller genom att lasta eller gäcka Guds heliga ord eller sakramenten åstadkommer allmän förargelse, straffes med fängelse i högst ett år eller böter.

Vilka delar av denna ^{paragraf} § som åklagaren i detta fall anser tillämpliga är mig, då detta skrives, ännu obekant; jag anser mig emellertid kunna tillsvidare utgå ifrån, att det icke är fråga om paragrafens första del, d.v.s. hädelse mot Gud. Skulle emellertid mot förmodan så vara händelsen, så tillåter jag mig att helt enkelt tillbakavisa en dylik beskyllning såsom ogrundad och orimlig; om hädelse mot Gud överhuvudtaget är en möjlig och tänkbar sak, så har den en-

ligt mitt förmenande uteslutande begåtts av författaren (eller författarna) till den av mig angripna berättelsen om Jesu övernaturliga födelse, men ingalunda av mig, som angripit den. ^{Skulle} ^{härmed ytterligare vara att säga, för den tillräckliga bevisning i det följande.}
Vad ~~angår~~ angår paragrafens mellersta del, lasta eller gäcka Guds heliga ord, så bestrider jag för det första, att de av mig använda uttrycken, hörda eller lästa i sitt verkliga sammanhang, rätteligen kunna betecknas såsom gäckande. Detta ord innebär enligt vanligt språkbruk ett försök att förlöjliga något för løjets egen skull, oftast i lättsinnigt eller till och med lättfärdigt syfte. Mina i rapporten anförda ord åter voro i verkligheten endast en ironisk inledning till den omedelbart följande, djupt allvarliga, men i rapporten helt och hållet utelämnade framställningen av skälen, varför nämnda berättelse enligt min mening måste av alla tänkande personer i våra dagar förkastas.

Det enda, som i detta avseende med någon rimlighet skulle kunna läggas mig till last, vore väl, om jag såsom i den mot mig fientliga pressen i alla tonarter påstått, och även i några eljest mot mig sympatiskt stämde tidningar halvt medgivits, skulle använt uttryck, som i och för sig överstiga gränsen för det vid ett offentligt uppträdande, vedertagna och passande. Jag hoppas emellertid, att en opartisk granskning skall ge vid handen, att så icke varit fallet. Jag har för att vinna en verksam antites låtit en allmogeman tala det språk, som bland allmogen faktiskt användes; detta kan väl i och för sig icke anses fördömligt. Icke heller torde man väl ha rätt att härvidlag från tribunen bannlysa uttryck, som dagligdags utan armärkning förekomma från scenen. Jag hänvisar i så hänseende till det berömda ställe i Holbergs alljämt hos oss med samma framgång spelade "Jeppe på bjerget", där Jeppe i sin förmenta dödsstund tar avsked av sina närmaste. Holberg är visserligen icke i sin helhet för vår tid någon auktoritet i god ton, långt därifrån; men beträffande den här åsyftade scenen, som kommit så många generationer att gråta och skratta på samma gång, tror jag ingen kommit på den tanken att vilja föreslå några strykningar.

Skulle en ytterligare förklaring af de med full afsikt valda ^{drastiska} uttrycken vara behöfligt, så torde en tillfylles-

görande sådan ligga däri, att jag faktiskt uppträdde till försvar för en person, som på grund av en i något naiva former affattad, men enligt min åsikt fullt berättigad kritik af samma bibelställe dömts till - 3 månaders fängelse. Däremot är jag fullt villig att medgiva, att mina ord i sin helhet falla under det, som lagen menar med uttrycket lastande. D.V.S. jag har, för att använda min ärade kollega, prof. Thyréns nyligen givna definition, icke inskränkt mig till ett enkelt "affektfritt förnekande" av den ifrågasvarande berättelsens verklighet, utan tvärtom med alla satires, hånets och indignationens vapen angripit den såsom absurd och därjämte moraliskt förkastlig.

Återstår alltså frågan, huruvida det sålunda av mig "lastade" bibelstället i våra dagar med något sken av berättigande kan anses utgöra en beståndsdel av det, som lagen betecknar med uttrycket "Guds heliga ord". Att lagen med denna benämning avser, eller rättare från början avsett hela gamla och nya testamentets kanoniska skrifter är utan vidare självklart. Men tydligt är också, att lagen icke använder detta uttryck såsom en naken boktitel; den utgår tvärtom uppenbarligen från den förutsättningen, att bibelordet i sin helhet är inspirerad skrift, vars gudomliga sanning är höjd över allt tvivel. Faller denna förutsättning helt eller delvis - och därvidlag kan ju självfallet icke lagens ord utan endast vetenskapens resultat vara det avgörande - så måste väl också varje lagtillämpning av ifrågasvarande ställe i så måtto bortfalla; ty omöjligen kan lagen tänkas vilja med straff belägga en än så ingående kritik av okunniga människors råa och osammanhängande föreställningar om det övernaturliga. Det torde nu för domstolen vara välbekant, att den moderna vetenskapliga forskningen mer och mer går i den riktningen att åt de bibliska skrifterna överhuvud icke tillerkänna något annat slag av inspiration än den, som varje för sin tro eller sin sak entusiastisk skriftställare kan åberopa - mången gång icke ens så mycket. Den gamla verbalinspirationen, som ännu i min barndom förde det stora ordet inom teologien, är numera alldeles övergiven, även av ortodoxa teologer, och beträffande stora partier av bibeln, både av

gamla och nya testamentet, är deras rent mänskliga, ofta allt annat än upphöjda karaktär, så i ögonen fallande och numera så allmänt erkänd, att det rent av skulle betraktas såsom tanklöshet eller dålig smak att för dem vilja göra gällande ett gudomligt ursprung. Näppeligen skulle heller en allmän åklagare i våra dagar vilja draga till ansvar en person, som hade yttrat sig i vad ordalag det än mände vara, angående bibliska berättelser sådana som den om kvinnans skapande av mannsrevben, om ormen och äpplet i paradiset (trots denna berättelses stora betydelse för den paulinska läran om arvsynen), om Noaks ark och syndafloden, om Bildams äsna, om solen i Gideons dal, om Jonas i valfiskens buk o.s.v. eller, bland de nytestamentliga underberättelserna, om bespisandet av de 5.000 och de 4.000 män eller den, blott i 4:de evangeliet förekommande historien om vattnets förvandlande till vin vid bröllopet i Kana (ett underverk så mycket olämpligare, som gästerna enligt köksmästarens utsago då redan voro druckna) o.s.v.

Det har icke alltid varit så: Carl Michael Bellmans för vår tid ^{skäligt} ~~smaklösa~~ ^{harmlösa} dikt "Gubben Noack" blev på sin tid i skillingstryck uppbränd av bödeln på Lunds torg på föranstaltande av consistorium ecclesiasticum - författaren själv var lyckligtvis icke inom dess domvärje och ännu mot mitten av förra århundradet blev Wilhelm v. Brauns likaledes ytterst oskyldiga, till och med rätt idylliska skämt, kväde om "Rebecka" föremål för tryckfrihetsåtal, ehuru såvitt jag minnes, frikänt av juryn. Ett exempel i högre stil är ju E.G. Geijers anklagande för förnekelse av Treenighetsdogmen, något som i våra dagar näppeligen skulle kunna förmenas ens en statskyrkopräst, ehuru dogmen ifråga fortfarande officiellt tillhör kyrkans lära.

En sovring har alltså ägt och äger allt fortfarande rum. Vill man emellertid icke - vilket enligt min mening vore det riktiga - på grund av verbalinspirationsteoriens så att säga officiella uppgivande en gång för alla fränkänna detta lagrum varje tillämplighet, så kan man väl dock under begreppet "Guds heliga ord" aldrig inbegripa mer än vad som återstår av gamla och nya testamentet, sedan bevisligen falska eller till

och med understuckna ställen frändragits.

Hur förhåller det sig nu i detta avseende med den av mig angripna berättelsen i Matt. 1 och Lukas 1 kapitel? Jag nästan skämmas att behöva erinra åklagaren ^{eller} ~~och~~ domstolen om, att denna berättelse står i bestämd strid med vad den fysiologiska vetenskapen lär oss om villkoren för den mänskliga generationen. Om detta torde vilken som helst bland innehavarna av de fysiologiska lärostolarna i vårt land vara villig att i händelse av behov avgiva intyg. I forntiden ägde man i detta, liksom överhuvud i naturvetenskapliga ämnen mycket svaga och osäkra föreställningar; kyrkofadern Origenes söker gent emot Celsus göra Jesu övernaturliga födelse troligare därmed att enligt den tidens naturforskares åsikt skulle även bland "de större och förnämligare djuren, såsom gamarna", honan föda sina ungar - utan mans tillhjälp.

Men det ur naturvetenskaplig synpunkt orimliga träder åtminstone för min uppfattning rent av i skuggan inför det för vår moraliska känsla stötande och motbudande i denna berättelse. Om människor även i nutiden finnas, som icke känna det så, kan jag för min del icke tillskriva detta annat än, att de genom vana och tradition blivit förslöade, eller kanske snarare, att de aldrig på allvar sysselsatt sina tankar med berättelsen ifråga såsom en verklig historisk tilldragelse. Hur man än vänder den, och hur man än söker förmildra den, kommer man ju dock till det otänkbara resultat, att en rättfärdig Gud för att nå sina upphöjda syften med människorna skulle ha tillgripit ett sådant medel som att göra intrång i en fattig hantverkarens familjeliv, grumla hans äktenskaps renhet och lycka. Är det för mycket sagt, att en sådan föreställning endast kunnat uppkomma emot bakgrunden av en barbarisk rättsåskådning, enligt vilken dylika ingrepp från de högas sida gent emot sina undersåtar ansåges såsom en naturlig sak, över vilken det var lönlöst att klaga? Får man tro Gunkel Zum religionsgeschichtlichen Verständniss des neuen Testaments, så skulle f.ö. icke ens den kvinnliga partens vilja ha blivit inhämtad; orden i "ängelns hälsning" skulle i en rätt översättning betyda icke: "Du skall bli havande", utan: "Du blir nu, i detta ögonblick havande";

det behöver icke ens visas, att analogien med rent mänskliga förhållanden här blir för vår känsla absolut stötande.

Hos Markus, som av alla moderna bibelforskare anses ensam bland evangelisterna representera en äkta tradition, förekommer denna berättelse som bekant icke, och vad mera är, den står uti en uppenbar strid med det lilla, som Markus låter oss veta om Jesus och hans moders förhållande till varandra. Vi läsa ju i Markus III, ^{Kap} att Jesu moder höll sin son för sinnesrubbad, och att hon med sina övriga barn gick ut för att gripa och hemföra honom - ett tillvägagående, som ju hade varit minst sagt egendomligt, om hon varit medveten om att hava undfått honom på ett övernaturligt sätt. Hade denna av livet hårt prövade kvinna fått uppleva den dag, då man inom den kristna församlingen för att upphöja hennes son börjat utbreda historien om den övernaturliga avelsen, är det väl otvivelaktigt, att hon med harm och förakt skulle avvisat ett dylikt rykte, såsom för sig ärekränkande.

(Man kan i detta afseende näppeligen driva begreppsförvirringen längre, än den författare gjort, som i en stor huvudstadstidning behagat påstå om mig, att jag skulle ha velat göra "rökrumskvickheter om Jesu moders könsliv". Detta är ju att ställa hela saken rent av på huvudet; om jag i mitt föredrag överhuvud kan sägas ha berört Jesu moders könsliv, så har det skett för att ta det i skydd mot en absurd dikt, vars såväl intellektuella som moraliska halt kanske närmast är jämförlig med detta slags "kvickheter.")

Det är därför också en ren lättnad att numera veta, att denna ovärdiga fabel icke alls tillhör den äldsta kristna traditionen, att den var främmande för Jesu egna lärjungar och senare upptagits ur andra hedniska religioner. Den moderna bibelforskningen står, såvitt jag kunnat finna, allmänt på den ståndpunkten att beteckna denna berättelse icke blott som en fantastisk utsmyckning - såsom ifråga om Markuslegenderna - utan rent av såsom en efteråt tillkommen dikt, ett understreckt ställe, ett falsarium. Den förut omnämnda Gunkel, teologie professor vid Berlins universitet, säger på s. 64 i sitt ovan citerade arbete: "Den evangeliska traditionen om Jesus, som härstammar ur den äldsta församlingens muntligt

fortplantade berättelsen, innehåller i allmänhet gott historiskt stoff, men därjämte också naturligtvis mångahanda sagolika framställningar, utsmyckningar, inträngda gammaltestamentliga drag o.s.v. Men nu förekommer också jämte detta historiska, delvis sagolika material, ett andra lager av berättelser, som enligt sin art är av annan härkomst. Detta har sin plats i synnerhet före och efter den egentliga historiska traditionen, före Jesu uppträdande och efter hans död; det är sådana berättelser, som egentligen utgöra guda- eller hjältesagor, och som man efteråt har överfört på Jesus."

"Det mest karakteristiska och tydliga exempel på dessa ursprungligen mytiska historier äro barndomsberättelserna; huvudmotivet i båda barndomsberättelserna är, att Jesus är född utan någon mans tillhjälp, under hemlighetsfull inverkan av den gudomliga anden och av en jungfru. Detta motiv är, såsom teologien sedan länge har visat, enligt sin art mytologiskt; det är i grunden det samma som de kringliggande folken berätta om sina heroer" o.s.v. Och sedan han på de mellanliggande sidorna genomgått parallellställnen ur andra äldre religioner, yttrar han till slut, s. 70: "Sålunda lämna oss dessa paralleller det slutgiltiga beviset för, att Jesu barndomshistoria är en saga, varom vi visserligen redan långt förut voro övertygade."

I den bekanta samlingen Religionshistoriska folkböcker, som utgives av en mängd framstående teologiska professorer i Tyskland, och som jämväl finnas översatta på svenska på föranstaltande av Föreningen för religionsstudier i Göteborg yttrar W. Bousset, teologie professor i Göttingen, i sin bok med titeln "Jesus", s. 7 följande: "vi kunna med stöd av källskrifterna överblicka blott en liten del av Jesu liv, nämligen den korta perioden av hans offentliga verksamhet. Hans levnads början är höljt i mörker. Vad Matteus och Lukas därom berätta i de första kapitlen av sina evangelier, tillhör sagan eller legenden ----- Dessutom - och detta är huvudsaken - befinner sig i båda framställningarnas medelpunkt berättelsen om Jesu underbara avlelse, vars innehåll förvisar den till legendens område."

teol.
I samma samling har också prof. Weyle i Basel skrivit en förträfflig framställning av "Källorna till Jesu livs historia", där han på sidan 58 sammanfattar sin undersökning över synoptikerna i följande ord: "Det viktigaste är framför allt, att Matteus och Lukas befunnits vara härledda, sammansatta verk, att de ej längre genom sig själva utan blott på grund av sina källor kunna hava någon betydelse för frågan: Vem var Jesus? Däremot ökas värdet av Markus oerhört. Följderna härav äro tydliga. Med förhistorierna till Matteus och Lukas kommer forskningen i Jesu liv rakt ej att befatta sig; problemet om den underbara avlelsen intresserar oss ej längre. Vår äldsta tradition om Jesus börjar med, att Jesus kommer från Nazaret till Jordan för att låta döpa sig av Johannes."

Jag skall, om så önskas, gärna öka antalet av auktorer i denna riktning med en lång rad av de mest ansedda namn; att bland dessa påträffa några svenska teologer, kan man visserligen knappast vänta, då ju samtliga våra teologer av facket tillika äro präster och som sådana bundna av den lag⁷ av icke äldre datum än 9 mars 1889⁷ som vid äventyr av varning, suspension och eventuellt avsättning förbjuder präst att "offentligen förkunna eller annorledes utsprida lärqsatser, som strida mot svenska kyrkans lära." Betecknande är emellertid, att teol. Dr. Samuel Fries i sitt stora arbete över "Jesu lif" helt och hållet utelämnar berättelsen om Jesu övernaturliga avlelse, vilket väl varit ~~absolut~~ otänkbart, om han icke varit övertygad om dess bristande autenticitet. Från vårt sydvästra grannland, Danmark, skulle däremot en stor mängd framstående bibelforskare av den moderna riktningen kunna anföras; jag erinrar här blott om Ryberg-Hansens bekanta, även på svenska översatta "Evangelierna som källor till Jesu lif", s. 23 ff.

Jag tror mig härmed ha bevisat, att berättelsen om Jesu övernaturliga avlelse såväl ur naturvetenskaplig som ur moralisk samt även och ej minst ur religionshistorisk synpunkt måste uteslutas från raden av de skrifter, för vilka strafflagen kan tänkas vilja bereda ett skydd. Skulle någon vilja invända, att lagtillämpningen härvidlag ~~inte~~ ^{icke} kan ingå i någon realprövning utan måste taga ett bibelställe för gott, så länge det icke blivit i officiell väg genom ~~alla~~ Kyrkomötets af K.M:t sanktione-

Weyle
rade beslut utmönstrat; ur vår kyrkobibel; så skulle ju konsekvensen härav först och främst bli, att lagparagrafen ifråga måste komma till användning jämväl i alla de av mig ovan uppräknade fallen. Bilsas äsna, Jonas i valfiskens m.fl., där faktiskt ingen ens drömmer om att tillämpa den; men för det andra vill jag framhålla, att ett sådant förfarande skulle innebära en uppenbart oriktig lagtolkning; ty det skulle leda till, att det normerande för vad som ⁶²² förstås med "Guds heliga ord" bleve svenska kyrkans lära, ett begrepp, som genom lagändringen 28 okt. 1887 uttryckligen undantagits från det rättskydd, som strafflagen ännu i någon mån vill upprätthålla för begreppet "Guds heliga ord."

Beträffande de övriga delarna av det mig tillsända utdraget ur polisrapporten vet jag knappt, om något yttrande av mig är erforderligt, då jag icke inser, hur de på något sätt skulle kunna läggas till grund för kriminellt åtal, vare sig efter 7:1 eller efter någon annan paragraf i strafflagen. Jag ber endast att här få i korthet rätta rapportens återgivande av mina ord. Jag har visst inte sagt, att Dr. S. Fries skulle, om han ~~hört~~ det, ha gillat, än mindre "fullkomligt gillat" det tal, för vilket O. Ljungdahl blivit dömd, utan endast, att hans ståndpunkt i sak torde vara densamma som Ljungdahls, såsom jag ju också här ovan sökt visa. Misstager jag mig häri, så blir väl detta i alla händelser en angelägenhet mellan Dr. Fries och mig.

Även ger rapporten en ytterst vilseledande föreställning om, vad jag i verkligheten yttrade rörande prästerna, då hela den mellanmening blivit utelämnad, i vilken jag uttryckligen fritog prästernas personer från all jämförelse med de omnämnda mindervärdiga subjekten. Det var allenast den kyrkliga förkunnelsen och naturligtvis icke ens denna i sin helhet, utan endast de av vetenskapen utdömda delarna därav, som jämförelsen gällde. Och även för dessa gjorde jag icke prästerna i första rummet ansvariga, utan framhöll med eftertryck, att hufudansvaret drabbar samhället, lagstiftningen, som fortfarande tvingar prästerna att lära, vad både de och alla andra bildade människor veta icke vara sant. Det var den ovannämnda lagen om straff för ämbetsbrott av präst, som

-jag hade i tankarna, denna djupt bedrövliga, under den ominösa riksdagsperioden 1888-90 tillkomna lag, som likställer vetenskapligt intresse och sanningskärlek hos prästen med ^{fylleri} i tjänsten eller förrådande av öronbiktens hemligheter. Kontentan av vad jag här yttrade var alltså det samma, som jag vid så många föregående tillfällen har framhållit, att om bekännelsetvänet borttages, så skulle svenska kyrkan kunna föryngra sig själv, reformera sig inifrån och bli till ett verkligt samhällsgagn; motsätter man sig åter envist alla reformer, så finns ju för upplysningens vännar ingenting annat övrigt än att gå till storms mot statskyrkoinstitutionen såsom sådan. —

På grund av vad jag sålunda anfört, yrkar jag nu slutligen, att då mitt föredrag efter ^{en} riktig lagtolkning varken inneburit hädelse av Gud ej heller lastande eller gäckande av Guds heliga ord eller sakramenten, bliva från allt ansvar i målet befriad och begär att av allmänna medel få ersatta mina i målet havda kostnader.